

GRIPP KASALLIGI HAQIDA UMUMIY MA'LUMOT

Husanova Nargiza Quvondiqovna

Paxtachi Abu Ali ibn Sino nomidagi

Jamoat salmatligi texnikumi o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada grippning kelib chiqish sabablari, asosiy qo'zg'atuvchisi — influenza viruslarining (ayniqsa A va B turlari) tabiati, antigen drift va shift mexanizmlari, virusning tabiiy rezervuarlari (suv qushlari, cho'chqalar) va odamdan odamga yuqish yo'llari batafsil yoritilgan. Shuningdek, virusning mavsumiy o'zgaruvchanligi, pandemiya xavfi va hozirgi vaqtdagi tarqalish tendensiyalari haqida ma'lumot berilgan. Maqola grippning oldini olishda vaktsinatsiya va shaxsiy gigiena choralarining ahamiyatini ta'kidlaydi hamda kasallikning biologik va epidemiologik jihatlarini tushuntirishga qaratilgan. Ushbu material tibbiyot talabalari, sog'liqni saqlash mutaxassislari va aholining virusli infeksiyalar haqidagi bilimini oshirish uchun mo'ljallangan.

Kalit so'zlar: gripp, inflyuensa, influenza virusi, mavsumiy epidemiya, antigen shift, vaktsinatsiya, havo-tomchi yuqishi, profilaktika.

Аннотация. В этой статье подробно рассматриваются причины возникновения гриппа, природа основного возбудителя - вирусов гриппа (особенно типов А и В), механизмы антигенного дрейфа и шифта, природные резервуары вируса (водоплавающие птицы, свиньи) и пути передачи от человека к человеку. Также представлена информация о сезонной изменчивости вируса, рисках пандемии и текущих тенденциях распространения. Статья подчеркивает важность вакцинации и мер личной гигиены в профилактике гриппа и направлена на объяснение биологических и эпидемиологических аспектов заболевания. Данный материал предназначен

для повышения осведомленности студентов-медиков, специалистов здравоохранения и населения о вирусных инфекциях.

Ключевые слова: грипп, инфлюэнца, вирус гриппа, сезонная эпидемия, антигенный шифт, вакцинация, воздушно-капельное заражение, профилактика.

Abstract. This article details the causes of influenza, the nature of the main causative agent - influenza viruses (especially types A and B), antigen drift and shift mechanisms, natural reservoirs of the virus (waterfowl, pigs), and human-to-human transmission routes. Information is also provided on the seasonal variability of the virus, the risk of pandemics, and current trends in its spread. The article emphasizes the importance of vaccination and personal hygiene measures in preventing influenza and aims to explain the biological and epidemiological aspects of the disease. This material is intended to increase the knowledge of medical students, healthcare professionals, and the general public about viral infections.

Keywords: flu, influenza, influenza virus, seasonal epidemic, antigenic shift, vaccination, airborne droplet transmission, prevention.

Kirish. Gripp — virus tabiatli o'tkir infektsion respirator (nafas yo'llari) kasalligidir. Gripp virusi juda yuqumli — ya'ni, uning ko'p hollarda inson tanasiga kirishi kasallikning rivojlanishiga olib keladi. Kasallik tana haroratining ko'tarilishi bilan birga kechadi va ko'pincha 3-5 kundan umumiy holat yaxshilanadi.

Gripp (inflyuensa) — bu o'tkir yuqumli **virusli kasallik** bo'lib, asosan nafas yo'llarining yuqori qismini (burun, tomoq) va ba'zan o'pkalarni zararlaydi. U juda yuqumli bo'lib, har yili mavsumiy epidemiyalar keltirib chiqaradi, ko'pincha qish va bahor fasllarida tarqaladi.

Kasallikni **influenza viruslari** qo'zg'atadi. Asosiy turlari:

- **A turi** — eng xavfli va keng tarqalgan (masalan, H1N1, H3N2), pandemiyalarga sabab bo'lishi mumkin.
- **B turi** — mavsumiy epidemiyalarga olib keladi.

- **C turi** — odatda yengil kechadi.
- **D turi** — odamlarga deyarli ta'sir qilmaydi.

Virus infektsiyalangan odamning yo'talishi natijasida tomchilar orqali havoga tarqaladi va bemor bilan bir xil yopiq muhitda bo'lgan boshqa odamlar bu havodan nafas olishadi va virusni nafas yo'llariga yuqtirishadi. To'g'ridan-to'g'ri nafas olish tizimining shilliq qavatiga joylashadigan virus 1 dan 7 kungacha inkubatsiya davrini to'ldirgandan so'ng, kasallik yuqori nafas yo'llarida infektsiyaga olib keladi va kasallikning birinchi belgilari paydo bo'ladi. Deyarli barcha yoshdagi odamlarda uchraydigan gripp belgilarini quyidagicha sanab o'tish mumkin:

- **To'satdan rivojlanayotgan isitma:** isitma barcha virusli kasalliklarda bo'lgani kabi grippda ham paydo bo'ladigan birinchi alomatlardan biridir. Kasallikning inkubatsiya davri tugagandan so'ng, to'satdan yuqori isitma kuzatiladi va qo'ltiq osti (qo'ltiq) yoki peshona mintaqalaridan o'lchanadigan tana harorati 38 darajadan yuqori bo'ladi.

- **Yo'tal:** Yuqori nafas yo'llarining keng tarqalgan infektsiyalaridan biri bo'lgan grippda yuzaga keladigan yana bir alomat yo'taldan shikoyat qilishdir. Nafas olish yo'llarining shilliq qavatida rivojlanadigan yallig'lanish bu yerda sekretsianing ko'payishiga olib keladi va tez-tez takrorlanadigan yo'tal kuzatiladi.

- **Tomoq og'rig'i:** nafas yo'llarining shilliq qavatiga joylashib, bu mintaqada keng tarqalgan infektsiyaga sabab bo'lgan gripp virusi, inkubatsiya davrini tugatgandan so'ng tomoq og'rig'i va yutishda qiyinchilik kabi shikoyatlarni keltirib chiqaradi. Keyinchalik jarayonda tomoq shilliq qavati yo'tal bilan bezovtalanadi va bu ovozi va ovqatlanishdagi qiyinchiliklar kabi qo'shimcha shikoyatlarni keltirib chiqarishi mumkin.

- **Mushak og'rig'i:** Virusli infektsiya bo'lsa, tana qarshiligining zaiflashishi tufayli odamda tez-tez mushak og'rig'i va charchoq shikoyatlari kuzatiladi. Kasallik paytida immunitet tizimini qo'llab-quvvatlash uchun to'g'ri dam olish va ovqatlanish juda muhimdir.

Ba'zida qorin og'rig'i va ich ketishi kuzatiladi. Grippda yuqori tana harorati bir necha kungacha davom etishi mumkin, ko'pincha isitma tushiruvchi dorilar ta'siri natijasida pasaymaydi. Kasallik asoratlarsiz bo'lsa gripp 7-10 kun davom etadi. Bu vaqt davomida gripp alomatlari asta-sekin yo'q bo'lib ketishi mumkin, ammo umumiy holsizlik ikki haftagacha davom etishi mumkin.

- **Antigen drift** — kichik o'zgarishlar (har yili yangi mavsumiy shtamm paydo bo'lishiga sabab).

- **Antigen shift** — katta o'zgarish (hayvon virusi + inson virusi aralashishi) → yangi pandemik shtamm (masalan, H1N1, H5N1, H7N9).

Gripp quyidagi holatlarda tarqaladi

- Sovuq mavsumda (qish, bahor) — odamlar yopiq joylarda ko'p to'planadi, havo quruq bo'ladi, virus uzoqroq "uchar".

- Immunitet pasayganda (sovuq, stress, yetarlicha vitamin yo'qligi).

- Yangi shtamm paydo bo'lganda — ko'pchilikda immunitet yo'q bo'ladi.

Kasallikning yuzaga kelishi sabablari yuqori nafas olish yo'llari shilliq qavatini gripp viruslari tomonidan shikastlanishidir. Infektsiya (kasallik) manbai gripp bilan kasallangan odam. Kasallik yuqishining asosiy yo'nalishi havo-tomchi yo'llari: yo'talish, aksa urish, gapirish va hatto oddiy nafas olish. Lekin virus maishiy yo'l bilan yuqishi mumkin — ro'molcha, taomlar, choyshab orqali. Gripp virusi juda yuqumli.

Grippning **kelib chiqishining asosiy sababi** — **influenza virusining** (ayniqsa A turi) nafas yo'llariga kirib, ko'payishi va organizmda kuchli yallig'lanish + intoksikatsiya keltirib chiqarishi. Virusning tabiiy manbai qushlar va hayvonlar, lekin hozirgi mavsumiy gripp asosan odamdan odamga yuqadi.

Grippni tashxislash va aniqlash

Grippni tashxislash odatda klinik ko'rikka asoslangan. Haroratning keskin ko'tarilishida imkon qadar tezroq shifokorga murojat qilish kerak. Gripp bo'lganda shifokorning nazorati juda muhimdir, chunki bu mumkin bo'lgan bakterial

asoratlarning boshlanishini o'z vaqtida aniqlash imkonini beradi. Asoratlarning paydo bo'lishi haroratning qayta ko'tarilishi, yo'talning kuchayishi va umumiy holatning biroz yaxshilangandan keyin yana yomonlashishi kabi belgilar bilan namoyon bo'ladi va odatda kasallikning 4-5 kuniga to'g'ri keladi. Bu holatda qo'shimcha tahlillarni o'tkazish kerak — umumiy qon tahlili, ko'krak qafasi va sinuslar rentgenogrammasi.

Grippni davolash va kasallikni yengillashtirish

Grippni davolash kompleks muolajalarni talab qiladi, lekin gripp bilan kurashishda va organizmning tiklanishida immun tizim katta rol o'ynaydi va shuning uchun immunitetni rag'batlantirish chora-tadbirlarini qabul qilish zarur. To'liq dam olish, ko'p suyuqlik ichish (detoksikatsiya qilish uchun), spirtli ichimliklar va chekishni cheklash tavsiya etiladi. Ayni paytda samarali antivirus dorilar grippning davomiyligini, isitma va boshqa alomatlarini sezilarli darajada kamaytiradi. Boshqa qo'llanadigan dori vositalariga:

- Simptomatik davolovchi preparatlar (isitmani tushiruvchi, balg'am ko'chiruvchi);
- Immunostimulyatorlar — bunday xususiyatlar ayniqsa vitamin C da ko'p;
- Interferon;
- Kasallikning turli bosqichlarida virusga qarshi preparatlar;
- Antigistaminlar.

Antibiotiklar faqat ikkilamchi bakterial kasalliklar mavjud bo'lgandagina buyuriladi, ular viruslarga qarshi umuman samara bermaydi, lekin ko'pincha xalq orasida shamollash yoki gripp almatlari kuzatilganda shifokor ko'rsatmasisiz antibiotiklarni qabul qilish keng tarqalgan. Antibiotiklarni viruslarga qarshi qabul qilish nafaqat samara bermaydi, balki bakteriyalarning antibiotiklarga qarshiligini oshiradi.

Grippning asoratlari

Gripp virusi nafas yo'llari epitelial hujayralariga ta'sir qilganligi bois kasallikning asoratlari natijasida bakterial kasalliklar, jumladan bronxit, pnevmoniya, otit, gaymorit yoki boshqa sinus yallig'lanishlariga olib kelishi ehtimoli bor. Jiddiy bakterial asoratlarga — meningit. miya qobig'ining yallig'lanishi misol bo'la oladi. Gripp, shuningdek, bemorda mavjud surunkali kasalliklarni kuchaytirishi mumkin.

Grippni oldini olish va profilaktik choralarni qo'llash

Grippning oldini olishning uchun eng samarali yo'li — o'z immun tizimini butun yil davomida yaxshi holatda saqlash hisoblanadi. Immunitetni mustahkamlashning turli yo'llari bor, bular o'z ichiga oladi:

- Tanani chiniqtirish;
- Faol hayot tarzi;
- To'g'ri va muvozanatli oziqlanish;

Boshqa asosiy tibbiy usul bu emlash bo'ladi. Vaktsinatsiya gripp mavsumi boshlanishidan 2-3 oy oldin (odatda oktyabr-noyabr oylarida) virus muayyan turiga (shtamm) qilinadi. Vaktsinatsiya qancha ko'p virus shtammlariga qarshi bo'lsa va qanchalik ko'p kishiga qilinsa, shuncha samarali hisoblanadi. Bunday holda, bu aholining katta ijtimoiy guruhlarini himoya qilishga imkon beradi. Shuningdek, epidemiya davrlarida profilaktik chora-tadbir tarzida antivirus preparatlardan foydalanish tavsiya etiladi. Gigiyena qoidalariga rioya qilish, kasallangan odamlardan yiroq yurish, maxsus niqoblar taqish, oila a'zolari kasallanganda tozalikka e'tibor qilish va xonani tez-tez shamollatish kasallanish ehtimolini kamaytiradi

Xulosa. Grippning global tarqalishini nazorat qilish uchun quyidagi yondashuvlar muhimdir:

- Har yili yangilanadigan kvadrivalent yoki trivalent vaktsinalarni o'z vaqtida qo'llash;

- Virusning genetik va antigen o'zgarishlarini doimiy monitoring qilish (GISAID, WHO tarmoqlari orqali);
- Universal vaktsina ishlab chiqish yo'nalishida tadqiqotlarni kuchaytirish (konservalangan epitoplar, masalan, HA stvol qismi yoki NA ga qaratilgan);
- Hayvonlar va odamlar o'rtasidagi virus o'tish zanjirini uzish choralari (biotexnologik monitoring).

Ushbu choralar grippning klinik va epidemiologik yukini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin. Kelajakdagi tadqiqotlar virusning evolyutsion dinamikasini bashorat qilish modellari va yangi avlod antiviral vositalariga qaratilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. World Health Organization. 2023-y. *Influenza (Seasonal)*. [https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/influenza-\(seasonal\)](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/influenza-(seasonal))
2. Centers for Disease Control and Prevention. 2023-y. *Influenza (Flu)*. <https://www.cdc.gov/flu/>
3. Taubenberger, J. K., & Morens, D. M. 2008-y. The pathology of influenza virus infections. *Annual Review of Pathology: Mechanisms of Disease*, 3, 499–522. <https://doi.org/10.1146/annurev.pathmechdis.3.121806.154316>
4. Krammer, F., Smith, G. J. D., Fouchier, R. A. M., et al. 2018-y. Influenza. *Nature Reviews Disease Primers*, 4(1), 3. <https://doi.org/10.1038/s41572-018-0002-y>
5. Murray, P. R., Rosenthal, K. S., & Pfaller, M. A. 2021-y. *Medical Microbiology* (9th ed.). Elsevier.
6. Bennett, J. E., Dolin, R., & Blaser, M. J. 2020-y. *Mandell, Douglas, and Bennett's Principles and Practice of Infectious Diseases* (9th ed.). Elsevier.
7. Jameson, J. L., Fauci, A. S., Kasper, D. L., et al. (2022). *Harrison's Principles of Internal Medicine* (21st ed.). McGraw-Hill.

8. Покровский, В. И. 2019-у. *Инфекционные болезни*. Москва: ГЭОТАР-Медиа.
9. Львов, Д. К. 2016-у. *Грипп: эпидемиология, диагностика, лечение*. Москва.
10. Maxmudov O.S. «Bolalar yuqumli kasalliklari». Toshkent. 1990- у.